

ובראב"ד שם השיג עליו מהא דאמרינן הכא עקוץ תאנה ותקנה לך גנבתי, הרי דמהני גם לשון ד"ותקנה".

ותירץ הנתיבות (סי' קצ"ז ס' ג') דדוקא במשיכה ס"ל להרמב"ם דלא מהני לשון ותקנה דהוא לשון דלהבא, לפי דבמשיכה שאם אמר לחבירו משוך פרה זו ויהא קנוי לך לאחר ל' יום לא מהני, משום דכלתה קנינו, לכן לא מהני לשון דלהכא משא"כ לגבי קנין כסף קייל דאם אומר לו שיקנה לאחר ל' יום מהני דלא כלתה קנינו, כיון דמחייב ל' זוזא, ולהכי הוא מהני לשון דותקנה.

★★

בגמ': כי תניא ההיא דפטור באומר לו עקוץ (דף) תאינה מתאינתי ותיקני ל' גניבותיך.

בש"ט הגיבורים (ביצה כ, ב מדפי הרי"ף) הקשה, בעקוץ לי תאנה מתאנתך ותיקני לי גניבותיך, למה שלא נאמר דלא קנה הגניבה משום דאי עביד לא מהני.

במנחת חינוך (מצוה שסא) תירץ, דהכלל אי עביד לא מהני לא שייך רק היכי דהלאו הוא על ענין פרטי, כמו 'לא יחליפנו ולא ימיר' (ויקרא כז, י), דהכוונה שלא יהיה לו כח להחליף ולהמיר, ואם החליף והמיר כלא נחשב, וכן באונס שגירש ותורם מרעה על יפה דהוי לאווין פרטיים, מה שאין כן כשהלאו דרך כללי כמו 'לא תעשה כל מלאכה בשבת' (שמות כ, י), דאי אפשר לפרש הכוונה שלא יהיה לו כח לעשות מלאכה, דודאי אם עבר ובנה בית בשבת יהיה בנוי, ועל כרחך הפירוש דאינו רשאי לעשות לכתחילה, משום הכי כל שישנו בכלל לאו זה לא שייך לומר אי עביד לא מהני. וכן ב'לא יחל' (במדבר מטות ל, ג), על כרחך פירושו אי אתה רשאי לייחל ולא שאין לו כח, שהרי יש אופן דלא יפול בו דלא מהני בנשבע שלא אזרוק.

בשו"ת רבי עקיבא איגר (ח"א סי' קכט) תירץ, דבקציצת תאנה לא יתוקן על ידי שנאמר דלא מהני, ועצם המכירה הרי אינה אלא איסור דרבנן, ורבא אמר רק כל מילתא דאמר "רחמנא" לא תעביד, ולא דבר שאסור רק מדרבנן.

★★

בגמ': קלוטה כמי שהונחה דמיוא.

בשו"ת בית שערים (אורח חיים, כד) נשאל, לגבי מי שהניח תפילין של יד, וכשבא להניח של ראש קודם שתגע הקציצה בבשר אחר שהגיעה לאויר הראש הפסיק בדבור, האם אומרים קלוטה כמי שהונחה לענין ברכה כיון דסופו לנוח או לא, וצריך לברך שוב.

בתשובתו מציין מספר סברות שלא יאמרו בזה קלוטה כמי שהונחה, א', דלא שייך קלוטה כמי שהונחה אלא ברשויות כמו רשות היחיד ורשות הרבים, דברשות היחיד יש לכל אדם קנין בקרקע שלו עד רום רקיע, ואם כן אויר שכנגד חצירו או ביתו עד רום רקיע שייך לרשות היחיד, ואם נאמר קלוטה כמי שהונחה הרי הוא מונח ברשות היחיד, אבל בתפילין לא שייך לומר כיון שבא באויר כנגד מקום הנחת תפילין כמי שהונחה על הראש, דמה שייכות לאויר זה אל הראש, ומי יאמר שזה אויר הראש, אולי האויר של התקרה למעלה ואינו אויר הראש כלל.

סברא נוספת, דדוקא אם צריך הנחה לרגע כמו בקנין ובשבת שדי בהנחה לרגע, דבזה מועיל קלוטה באויר כמו שהונחה, אך בתפילין שעיקר מצוותן שיהיו עליו כל היום אין אומרים קלוטה כמי שהונחה.

עוד סברא, דדוקא אם הדבר שהוא באויר צריך ליגע ולנוח בדבר שעומד במקומו אומרים שמיד שהגיע לאויר הדבר שעומד במקומו, הדבר שעומד באויר כאילו מונח, שהרי כבר נעקר ובא לאויר המקום שהנחתו בו פועל קנין או חיוב, אבל בתפילין, וכי צורך תפילין הוא שיונחו על הראש, אדרבה הראש צריך ליגע בתפילין שהם באויר.

סברא נוספת שכתב השואל והצדיקו המחבר, שאין אומרים קלוטה כמי שהונחה אלא במקום שאין הקפדה בפרטי הנחה, רק שיהיה נח, אבל במקום שיש קפידא באופן הנחתם כמבואר בשולחן ערוך (אורח חיים כז ט-יא) לגבי תפילין, בזה אין אומרים קלוטה כמי שהונחה.

בהגהת משנת העמרמי (לרבי מנשה קליין) כתב סברא נוספת, על פי דעת התוספות ישנים במסכת שבת, שאין אומרים קלוטה כמי שהונחה אלא להחמיר, אבל כאן אם נאמר שכמי שהונחה מועיל הסברא להקל, שייחשב בכך שקיים כבר מצות תפילין, ולזה אין אומרים קלוטה כמי שהונחה.